

СЕКЦІЯ 1:
УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Бугайова Н. М.,
*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії
загальної психології та історії психології імені А. В. Роменця,
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
Президент «Міжнародної асоціації
незалежних експертів медіапростору» (МАНЕМ), Україна,
м. Київ*

ЕТИЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Віртуальна та фізична реальності, що існують, давно і тісно переплелися. Кіберпростір є повноправною частиною реального світу, що розширив межі існування сучасного суспільства. Він включає віртуальні спільноти, навчальні заклади, дослідницькі наукові лабораторії, консультаційні та інформаційні центри, культурно-просвітницькі установи і розважальні ресурси, віртуальні міста, які «населюють» не тільки реальні, але й віртуальні особистості і фантастичні істоти, що створюють унікальні соціальні спільноти, які розвиваються за власними законами і правилами.

Віртуальна особистість існує у кіберпросторі та є цифровим інформаційним втіленням реального прототипу, чи ірреальним творінням людини або програми / системи (нейронні мережі).

З метою визначення напрямків розвитку цифрових особистостей у віртуальному просторі нами була запропонована класифікація їх типів.

Віртуальна особистість може представляти реально існуючу людину і повністю або частково збігатися з реальною особистістю прототипу, може бути людською особистістю частково або повністю сконструйованою користувачем і представляти одну з сторін його реальної або бажаної особистості, якою користувач в реальності не є, але якою хотів би бути, або може бути доповненням до реальної особистості, виступаючи в якості розширення її соціального аспекту в кіберпросторі.

Віртуальна особистість може бути відтворенням особистості відомої людини, яка раніше існувала або ж взагалі представляти якусь вигадану особу, що не має відношення до реального світу.

Віртуальна особистість може бути одиничною і множинною, створюватися однією людиною або групою користувачів. При цьому всі типи віртуальних

особистостей можуть не тільки репрезентувати своє «Я» в кіберпросторі, але й розвиватися в ньому.

Віртуальні особистості можуть бути відкритими динамічними, якщо користувач/користувачі продовжують розвивати створену віртуальну особистість або ж закритими статичними, коли будь-яке втручання в існуючу віртуальну особистість неможливе через навмисне або випадкове переривання контакту з нею того, хто нею керує.

Віртуальна особистість може існувати автономно і незалежно від свого творця. При цьому не виключений перехід від статичного до динамічного стану в разі отримання доступу до акаунтів, що представляють віртуальну особистість як самого користувача – творця цифрової особистості, так і будь-якої особи, яка отримала до неї доступ і створює власну інтерпретацію цієї особистості і таким чином продовжує її існування, але вже у власній інтерпретації.

У віртуальній особистості важливими є такі характеристики як рамки її існування та спрямованість розвитку.

На розвиток та трансформацію особистості будуть чинити вплив фактори, що належать до фізичної та віртуальної складових реальності:

- 1) удосконалення інформаційно-комунікаційних пристроїв;
- 2) цифрових технологій широкого застосування;
- 3) уніфікація і глобалізація суспільства;
- 4) ускладнення віртуальної реальності;
- 5) розширення можливостей доповненої та змішаної реальності;
- 6) розвиток медичних технологій;

7) надзвичайні ситуації природного характеру (землетруси, вулкани, цунамі, урагани, повені, зсуви, тощо), екологічні (забруднення середовища, опустелювання, деградація ґрунту, руйнування озонового шару тощо), соціальні (наркоманія, алкоголізм, насильство, проституція, бандитизм, тероризм, війни тощо), техногенні (транспортні аварії, пожежі, вибухи, викиди хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин) та антропогенні (що є наслідком помилкових дій людей), біологічні (пов'язані з поширенням інфекційних захворювань: людей – епідемії та пандемії; тварин – ензоотії, епізоотії; ураженням сільськогосподарських рослин – епіфітотії), та їх комбінації. Наприклад, масштабний карантин, з яким ми зіткнулися навесні 2020 року у зв'язку з розповсюдженням нового типу коронавірусу SARS-CoV-2 та пандемією захворювання COVID-19 з одного боку, посилив проблеми, що вже існували в суспільстві, з іншого боку спровокував виникнення нових проблем, матимуть довгострокові наслідки. Тривала соціальна, рухова, емоційна і сенсорна депривації переважної більшості населення при інформаційному перевантаженні і наявності висококонтагіозного вірусу, що представляє смертельну небезпеку для життя людини, безумовно будуть впливати на адаптаційні механізми особистості.

Розвиток медичних та цифрових технологій трансформуючи світ, будуть неминуче змінювати особистість. Цифрові медичні технології дозволять людині не тільки відновлювати втрачені функції (у тому числі і психічні), але й дадуть можливість удосконалення людини (біонічне протезування, чіпування, тощо).

Цифрові технології дають можливість людям з обмеженнями знову знайти повноцінне життя: нейропротезування дозволяє людям, що втратили можливість

бачити, чи чути, отримати кібернетичний зір і слух, біонічне протезування дає можливість нормально функціонувати, екзопротези – рухатися тим, хто паралізований.

Кібернетичні протези не тільки замінюють втрачені кінцівки, але і перевершають їх можливості. Так наприклад механічна кисть обертається на 360 градусів. Штучні очі дозволяють бачити на мільйони кольорів більше натуральних і в будь-якому діапазоні. Слухові імпланти дадуть можливість чути те, що не здатні чути людські вуха. Чіпи, вбудовані в кору головного мозку створять прямий інтерфейс між технікою і людиною, зробивши непотрібними пульти дистанційного керування і дозволять керувати цифровими пристроями силою думки. Це неминуче призведе до змін розвитку особистості, її самосприйняття.

Розвиток глобальної мережі інтернет та інформаційно-комунікаційних пристроїв чинять серйозний вплив на ідентифікаційні процеси особистості. Кіберпростір позатериторіальний і кіберкультуральний, оскільки у віртуальному просторі відбувається взаємодія і взаємопроникнення різних національних культур, що призводить до виникнення унікального культурного середовища, в якому формуються свої специфічні соціальні норми та цінності. Він розвивається за своїми законами і правилами. У віртуальному просторі спілкування відбувається в рамках нових моделей символічної взаємодії. Нова віртуальна соціальна реальність передбачає появу нового типу цінностей, відмінних від звичних, традиційних.

Повна анонімність, відсутність фізичних і часових меж, можливість трансформації Я – статі, віку, соціального статусу й таке інше. Конструювання нової віртуальної особистості і можливість взаємодії з односторонніми у відповідності зі своїми інтересами і схильностями створюють умови для практично необмеженого вибору для самореалізації поза рамками культури, права та морально-етичних норм.

Таким чином, у віртуальному просторі стирається грань між добром і злом, істиною і брехнею і відкривається широке поле для маніпуляцій свідомістю.

Відсутність контролю роблять кіберпростір, з одного боку максимально вільним, з іншого боку максимально небезпечним і в цьому випадку ми можемо говорити про одну з найважливіших цінностей віртуального світу – психологічну кібербезпеку.

Потрібно враховувати, що через особливості віртуального середовища, користувачі не можуть адекватно оцінювати збиток, заподіяний іншим через кіберпростір. Навіть реальну особистість можна вкрати, продати та купити. У даному випадку йдеться про цифрове життя особистості, яке можна придбати у *Dark Web* за біткоіни. Це буде повний набір цифрових даних про користувача – паролі до електронної пошти і акаунтів в соціальних мережах, реквізити платіжних карт і рахунків, віддалений доступ до персональних комп'ютерів, повний список відвідуваних сайтів тощо. Але і цифрову особистість можна буде використовувати у власних цілях, якщо отримати доступ до її акаунтів та даних.

У кіберпросторі, завдяки широким можливостям для комунікативної взаємодії та інтенсивних інформаційних потоків, що виникають, перевантаження соціальними контактами тягне за собою знецінення цих контактів і стирання граней, що відокремлюють образ реальної людини від його віртуального аватара.

Тому взаємодія з віртуальним співрозмовником, нерідко сприймається не як з особистістю, що належить живій, реальній людині, яка має почуття й емоції, а як з цифровим клоном, що є породженням кіберсередовища, існуючого поза реальністю.

Основні види кіберзлочинів включають: несанкціонований доступ до інформації, що зберігається в електронних інформаційно-комунікаційних пристроях (кібершпигунство, злом систем та крадіжка інформації), розробку і поширення комп'ютерних вірусів, підробку комп'ютерної інформації, порушення авторського права, фінансово-орієнтовані кіберзлочини (фішинг, кібервимагання), кіберзлочини, пов'язані зі вторгненням в особисте життя (крадіжка персональних даних та кібершантаж), кіберпереслідування і кіберцькування, кібертероризм та інші.

Удосконалення та стрімкий розвиток сучасних цифрових технологій дозволяє злочинцям використовувати системи і прилади з комп'ютерним управлінням для вчинення кібервбивств за допомогою експлоїтів в дистанційному режимі, що робить кібервбивства реальністю. Наявність бездротових інтерфейсів доступу через інтернет може представляти загрозу звичайним інформаційно-комунікаційним пристроям, але й системам управління транспортом, військовим системам (наприклад, дронам), та медичним приладам: інсуліновим помпам, кардіомоніторам, електронним стимулятором серця) з комп'ютерним управлінням і робить можливим їх використання злочинцями для вчинення кібервбивств в дистанційному режимі. Безкарність і легкість вчинення кібервбивств створює умови для поширення даних злочинів в сучасному суспільстві і це теж є проблемою, яка потребує вирішення.

Стрімкий розвиток цифрових технологій дає можливості для розвитку такого напрямку, як перенесення людської особистості в комп'ютер. По суті, буде можливим збереження в цифровому форматі вихідної свідомості і пам'яті донора у вигляді програмного забезпечення з можливістю його подальшого завантаження у віртуальну реальність або новий біологічний чи кібернетичний об'єкт. Проблемою при цьому буде стабільність цифрової особистості в нових формах і умовах існування цифрового безсмертя.

Будуть неминуче виникати питання технічного (цифрові збої, віруси, живлення і стабільність системи, в яку буде інтегруватися цифрова особистість) етичного і юридичного характеру (кіберзлочинність, покарання, переривання існування особистості – *delete*, тобто цифрова смерть).

Якщо людство отримає можливість перезаписувати особистість і інсталювати її клони в нові фізичні тіла, чи це буде етичним по відношенню до вихідного оригіналу особистості і його близьких? Адже якщо можна буде записати особистість в мозок біологічного або цифрового клону, значить можна створити більше однієї копії оригіналу?

До яких змін особистості і соціуму приведуть кібернізація і вдосконалення людини і якими будуть перспективи цифрового безсмертя особистості, це питання часу, але безумовно особистість адаптується, трансформується та буде змінюватись в нових умовах існування світу.

Поступове зближення та взаємопроникнення усіх видів реальності створить синтезовану надреальність, яка буде мати свої закони та правила.

Злиття усіх видів реальності призведе до трансформації людської особистості та появи її нових типів, які будуть існувати, взаємодіяти та розвиватись в складно влаштованій синтезованій надреальності за її законами. Це змінить психіку але відкриє нові можливості для розвитку особистості та її самореалізації.

Список використаних джерел

1. Бугайова Н. М. Кримінальний психологічний вплив у злочинах проти особистості в кіберпросторі. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: збірник матеріалів конференції*. Київ: ННІ №2 Національної академії внутрішніх справ, 2017. 476 с. С. 75–79.

2. Buhaiova Nataliia. Psychological cybersecurity in conditions of social isolation. / *Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools*". <https://fdotadotr.wordpress.com>